

Олег Перепелиця

Ольга Храброва

Неомодерн vs ретроспективний недомодерн у битві за просвітництво

Статтю присвячено осмисленню війни, яку розв'язала росія проти України, в контексті просвітницьких проєкцій пост(недо)модерну. Розкрито нігілістичну спрямованість на (само)руйнацію, (само)знищення симулякру російської імперії, що сформувався в ситуації пост(недо)модерну, яка утворила певну розвилку між (пост)модерною перспективою і ретроспективним впадінням в домодерне варварство. Під таким кутом зору війна проти України, яку розв'язав путінський режим, розглянуто як зіткнення (пост)модерної перспективи, яку обрала Україна, і ретроспективи варварського (пост)не-/до-модерного імперіалізму, на який стала росія. Наголошено, що (пост(недо)) модерні траєкторії розвитку, і зокрема війна, викривають певні провали модерного/просвітницького проєкту, що відбувався в сумісності трьох медіацій: грошової/ринкової, дискурсивної/комунікативної, сексуальної/еротичної. російська влада і пропаганда демонструють домодерне несприйняття цих медіацій, заперечуючи референційність мови і комунікативність дискурсу, обмежуючи свободу ринку і сексуальні свободи, нівелюючи будь-яке розрізнення. Відтак руйнівне варварство, що проступає в російській агресії, є втіленням ретроспективної природи імпульсу не/до, чия негативна логіка тягнє до Ніцо. Таким чином, йдеться про пост(недо)модерне втілення архаїки в (шизо)фашизмі, що характеризується внутрішнім розщепленням і практикою розділення зовні, що підживлюється рухом повернення/повторення. Зазначено, що цивілізаційний вибір потребує не лише спротиву будь-яким проявам (не/до)модерного варварства, але і вимагає актуалізації неомодерну. Західній цивілізації, орієнтованій переважно на якісне споживання ті видовища, слід визна-

ти необхідність боронити себе за допомогою армії/сили перед загрозою її руйнування варварами і утверджувати себе не через постійне звуження власних кордонів, а через радикальне їх відкриття, не через постійне відтермінування рішень, а через негайне прийняття виклику її буття.

Ключові слова: *пост(недо)модерн, війна, цивілізація, варварство, (шизо) фашизм, медіації просвітництва.*

Мабуть, це надто банальний початок. Проте саме дещо заяложений вислів із передмови до «Основ філософії права» Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля пристав до наших міркувань чи не від початку, з самого наміру писати цю статтю, подекуди, ймовірно, сковуючи думки: «Коли філософія береться малювати своєю сірою фарбою по сірому тлу, тоді вже певна форма життя стала старою, і сірим по сірому її омолодити годі, її можна лише осягнути, сова Міневри починає літати, лише як опускаються сутінки» [Гегель 2000: 16]. І дійсно, хіба час філософії не час *опісля*? – Після події. Після того, що відбулося, або, за Гегелем, «лише по тому, як дійсність закінчила процес свого формування й досягла власного завершення» [там саме]. Складно осягнути подію, тим більше таку, як війна, коли вона відбувається, і коли нова форма життя ще виборює своє право бути. Важко розмірковувати під бомбардуваннями. Коли на кін поставлено життя. Хіба філософські рефлексії не люблять тишу? І *дистанцію*. У гущі подій вони можуть бути емоційними, поверхневими, занадто категоричними і навіть претензійними, занадто різкими або надмірно обережними. Але головне – *недалекими* і, вже як продовжувати того таки Гегеля, такими, що «є часом такими ж ефемерними, як пряжа Пенелопи, що існувала всього одну ніч і кожного дня плелася спочатку» [там саме: 5].

З одного боку, Гегель трохи втамовує нашу людську пристрасність і наш філософський розпач щодо претензій філософії як вчительки життя. Адже можна впасти в зайвий відчай, бо хіба повномасштабний напад росії на Україну не знецінює доробок тієї філософії, що виникла й культивувалася після двох світових воєн, який би – феноменологічний, екзистенціалістський, марксистський, психоаналітичний, комунікативний чи постмодерністський – запал не був їй притаманний? Хіба не виникає відчайдушне відчуття, що навіть, якщо вона й осмислила щось, практичних результатів це не дало? – У всякому разі, у сенсі запобігання глобальним катастрофам, до яких належить і ця війна, хоча з чи не більшості країн Європи, чи з Америки вона й може здаватися локальним конфліктом. – Принаймні для короткозорого ока буржуа. Але і для нього очевидно стає стурбованість постапокаліптичною перспективою економічної, продовольчої і зрештою гуманітарної катастрофи [Editorial 2022]. Годі вже згадувати інтерпретації, коли ця війна визначається

як конфлікт двох «старих» політиків, ареною для якого стала, на жаль, Україна, і коли акцент ставиться на вірогідності «політичної, економічної, демографічної і, нарешті, психічної поразки білої, західної, (пост) колоніальної цивілізації» в цілому, і коли «вторгнення сигналізує про початок фази безперервної війни, яка буде глобальною (і яка може виражатися в ядерних термінах)» [Berardi 2022].

З іншого боку, Гегель заганяє нас у патову ситуацію, адже, якщо «завдання філософії – осягнути те, що є, адже те, що є, – це розум» [Гегель 2000: 15], як надати розумне пояснення мотиваціям тих, хто її розв'язав. Борис Гройс, приміром, наголошує: «Треба сказати, що всі тексти, написані на Заході на цю тему, ставлять одні й ті ж питання: Чому? Яка мета? Чому вони це зробили? Людям в певному сенсі підійдуть будь-які пояснення. Але пояснення немає, ніхто не може його знайти. Ми можемо говорити про якусь психодраму, шукаючи подібні саморуйнівні імпульси і суїцидальну поведінку в минулому... Але у всьому цьому неможливо знайти жодного практичного обґрунтування [practical rationale]. Незрозуміло, чим це може закінчитися. Незрозуміло, яка мета і як її можна досягти» [Groys 2022]. Звісно, у Гегеля є пояснення, але навряд воно бодай трохи зсунить нас із місця апології держави, хай би як не відстоювали її суверенність, і хай яку б відвагу і хоробрість не демонстрували українські воїни і громадяни. З точки зору практичного розуму складно взріти бодай якусь цивілізовану рацію у тих злочинах і руйнуваннях, які сприяються на українських територіях.

Однак питання, перш за все, не про перебуті невдачі чи провали філософії. Зрештою, чому нам слід чекати від неї якихось практичних результатів?¹ Превентивного інтелектуального захисту від навіженого руху матерії? Утім хіба йдеться не про поразку загальну: всього проєкту Модерну/Просвітництва, комунікативного розуму, дискурсивної етики, ліберальних цінностей? Однак, можливо, поразка тимчасова? Адже тут, в Україні, хіба боротьба точиться не саме за ці цінності, навіть, якщо в пеклі війни вони і виглядають зневаженими і зруйнованими?

Але й питання про майбутнє філософії та її шанси нарешті осмислити щось, пояснити світ негайно ставити теж безглуздо. Позаяк зараз очевидно, що жодна філософія не може вплинути на державу-терориста і її керманців, які погрожують ядерним апокаліпсисом, що є великим ви-

¹ Якщо відверто, подекуди філософствування і зараз може скидатися лише на форму своєрідної самовтіхи. – Втіхи філософією. Втім, це також стара терапевтична штука. – Інтелектуальна гулянка під час чуми. Але, правду кажучи, і це непогано. Не тільки гарматам говорити! Отже, навіть не переоцінюючи силу теорії, особливо не покладаючись на філософські системи і не сподіваючись на етичний патос або терапевтичний потенціал філософії, не варто здаватися. Потрібно продовжувати мислити, навіть якщо буття, здається, дедалі все далі віддаляється від думки. Навіть коли небуття, здається, все ближче.

кликом для західного світу, і що ставить його, на думку Юргена Габер-маса, перед складною дилемою: обирати серед альтернатив у діапазоні двох зол – поразки України чи переростання обмеженого конфлікту у третю світову війну [Habermas 2022]. Однак слідувати цьому побоюванню – значить визнати подвійну поразку: і ціннісну/інтелектуальну, і екзистенційну/буттєву. Тому цій немічності дії і думки заперечує, визнаючи значення (не поразку!) комунікативного розуму, Анатолій Єрмоленко формулою «спротив замість перемовин»: «настають моменти, коли нескінченна інтерсуб'єктивність має свої межі. Коли треба знову ставати суб'єктом, знову знайти в собі мужність до розуму, і не тільки до комунікативного, а й до стратегічного розуму «задля продовження справжнього людського життя на землі» («Permanenz echten menschlichen Leben auf Erden»)» (Г. Йонас). Тому нам усім потрібна спільна перемога над злом, і світ має об'єднатись задля цього» [Єрмоленко 2022]. До єдиної рішучої, героїчної відповіді з лівого флангу закликає і Славој Жижек, викриваючи «нову версію паціфізму», що формується в Європі, і стверджуючи, що ««героїчні» вчинки знову будуть необхідні, і не лише для того, щоби протистояти агресії та стримувати її, а і для того, щоби подолати такі проблеми, як екологічні катастрофи та голод» [Жижек 2022]. Тож, відверто кажучи, в цих умовах зараз потрібна активна дія спротиву заради захисту власне свободи і того розуму, що її встановлював принаймні у всіх проєкціях просвітництва.

Проте за першими враженнями і оцінками, постають запитання щодо глибшого осмислення подій. Чи можна це осмислити через якусь теорію? Чи не буде це лише словесною грою? Зрештою, що, які теорії, як саме можуть вплинути на ситуацію? Змінити її? Вирішити і/чи запобігти повторенню? Війна як надзвичайний стан, що серед «голоного життя» формує політичний порядок, з посиланням на Джорджо Агамбена? «Завершений» і пропущений крізь теорію Рене Жирара Карл фон Клаузевіц, що викриває модель людських стосунків, в основі яких покладено поєдинок (Zweikampf), в якому люди ведуть боротьбу, наслідуючи одне одного аж доти, поки чиясь воля буде приборкана? Чи загалом радше рухатися в площині ніцшеанської онтології волі до влади – боротьби воль? Або чому б не пристати на позицію Мануеля Деланди, що окреслює вплив технологій на військову сферу, яка тлумачиться як упорядкована машина, що поєднує в собі як складові людей, апарати і озброєння і зрештою розкривається в концепті «машинного філума»? Кожна з цих теоретичних перспектив виграшна, оскільки ґрунтується на онтологічних припущеннях, але потребує тієї дистанції від війни, якої ми зараз не маємо.

Однак питання важливо сформулювати в тому контексті, що все ж таки і досі визначає нашу цивілізацію, її ціннісні обрії – в контексті просвітництва. Чи достатньою тут буде позиція Теодора Адорно і Макса

Горкгаймера, буцім за всіма принципами діалектики розум впадає в міф? Можливо, тотожність/взаємоперехідність міфу і просвітництва насправді нинішнім станом війни саме підтверджується? І справді, в тому, що і як відбувається ми можемо вбачати *саморуйнівну* дію інструментального розуму. І справа не стільки в *не(до)раціональності*, наслідком якої і є війна, а в тому, що інструментальний розум відривається від природи, від життя, вивільняючи тим самим ірраціональну енергію (само)руйнування. Маркіз де Сад міг би обмежитися твердженням, що саморуйнація закладена в самій природі речей, Гегель відвів їй місце в діалектичному становленні Духа. Але численні висловлювання російських політиків і пропагандистів хіба не зводяться до вкрай нігілістичного фіналу, до готовності знищити і Природу, і всі втілення Духу. Тож тут йдеться не про звичайну логіку міфологічної свідомості, що конституює процеси, пов'язані з народженням і переродженням, відтворенням родоводу, навіть не про перекручену християнську апокаліптику. Йдеться про штучно створений симулякр великої імперії. І оскільки, як стверджував Жан Бодріяр, симулякр приховує *відсутність*, інакше кажучи, *Ніщо*, – немає нічого дивного в нігілістичних меседжах російської пропаганди. І оскільки симулякр не є моделлю, яку можна наслідувати, його розповсюдження відбувається як нігілістична (само)руйнація.

Дивлячись на російську пропаганду, нерідко відмічають її гібридність, буцім вона поєднує в собі різні ідеологічні дискурси, але насправді цим самим вона лише приховує, що нічим з того *не є*. Вона не є ні капіталістичною ні соціалістичною, ні християнською ні поганською – відтак вона є нічим. Свого часу Борис Гройс викрив сталінізм як проєкт штучного протиприродного світу, представивши його генезу від російського авангардного мистецтва до тоталітарної держави [Groys 1988]. Зрештою той радянський проєкт був проєктом штучної модернізації, невідповідність якій мала привести до знищення, але те що відбувається сьогодні, лише і зведено до негативної логіки знищення. Тож йдеться про пост(недо)модерну перспективу, в якій месіанська обраність і виключність, що мають змішаний ґрунт (пост)православного і (пост)радянського мілітаризму, розгортається в імперську стратегію (само)знищення, яку досі, як видається, недооцінюють у світі.

Тож спробуємо розглянути подію, що тут відбувається, саму її можливість все ж таки в контексті постмодерну, хай як забутим не виглядає це слово. Ба більше, будемо тлумачити її в контексті пост(недо)модерну. Чи не йдеться тут про антагонізм між *модерном* і *недо*, що розгортається на тлі *пост*? І чи не набуває (пост)історія, що мала відповідне забарвлення, пов'язане з розпадом радянського табору і «кінцем історії», тридцять років потому своєрідне і нажаль трагічне продовження?

Якщо звернути увагу на тодішнє формулювання Олександра Мамалуя, чи до постмодерну нам, якщо багато в чому нам ще навіть і не до модерну, адже ми перебуваємо в «патріархальній, (нео)патрімоніальній незайманості не-модерна і ще не дозріли повною мірою до модерну і маємо просто вижити, не підірвавши і не порушивши ані себе, ані інших» [Мамалуй 2010: 86], можна зафіксувати точку розходження, в якій опинився світ і особливо країни, що звільнилися від радянського/колоніального/імперського минулого юридично, але (ще тоді точно) не фактично. Шляхи ж розвитку ситуації, як тепер добре зрозуміло, вели або, на що більшість сподівалася, до (пост)модерної перспективи економічного і культурного, зрештою цивілізаційного, зростання, або ж – до (загроз чого недооцінював і досі подекуди не усвідомлює Захід) ретроспективного впадіння в домодерне варварство, без жодної дикунської шляхетності до того ж.

Зрештою, під цим кутом зору війну проти України, яку розв'язав путінський режим, можна розглядати як зіткнення (пост)модерної перспективи, яку обрала Україна, принаймні з революції 2004 року, і ретроспективи варварського (пост)не-/до-модерного імперіалізму, на який стала росія кінець кінцем приблизно тоді ж. Становлення України характеризується доволі показовими аспектами створення модерної національно-буржуазної держави на фоні постмодерного стану. Йдеться і про формування національної свідомості, і націоналістичні рухи, і релігійне самовизначення (Томос), і монополізацію капіталу (олігархізація), але разом і про потужний розвиток новітніх технологій, ІТ, сфери послуг, мережевої комунікації, зрештою, про те, що було проголошено в гаслі «країни в смартфоні». Можливо, від набуття незалежності, переживши дві революції і стикнувшись з російською агресією, Україна продемонструвала складний шлях становлення модерної держави з усіма її ексцесами того таки «недо», що було присутнє в правому за всіма показниками гаслі Петра Порошенко «Армія, віра, мова!» (слухність якого пояснюється тим, що воно є антагоністичним ідеології «руського мира», яка побудована саме на дискурсі «победоносною» армії, православної церкви і «захисту» російської мови) і яке не обрали на президентських виборах українці, багато в чому сподіваючись в цілому на постмодерний образ Володимира Зеленського. Подивимось, чи приведе цей вибір до українського економічного і культурного дива після війни.

Те, що відбувалося в росії, демонструє зворотну перспективу на тлі того ж постмодерну, множинність якого була використана в пропагандистських цілях, що, певною мірою, нагадує стратегію нацистського райху щодо використання новітніх технологій, але набуває неймовірних форм перекручування будь-якої інформації на множинного інфомонстра, що залучає всі можливі елементи не-істини й не-правд, створюючи,

як часто наголошують, фейкову реальність не(до)модерну, з одним незмінним вождем, що до того ж посилається як на головний аргумент на ядерну зброю. Доволі влучне визначення цьому феномену надає Тімоті Снайдер: шизофашизм. Перекручену логіку його він характеризує так: «Фашисти, які називають інших людей «фашистами», – це фашизм, доведений до своєї нелогічної крайності як культ нерозумності. Це останній момент, коли мова ворожнечі перевертає реальність, а пропаганда є чистим наполяганням. Це апогей волі над думкою. Називати інших фашистами, будучи фашистом, є основною путіністською практикою. Американський філософ Джейсон Стенлі називає це «підривною пропагандою». Я назвав це «шизофашизмом»¹. В українців найелегантніше формулювання. Вони називають це «рашизмом»» [Snyder 2022].

Ці (пост(недо))модерні траєкторії розвитку проливають світло на долю західного проекту просвітництва. Зрештою війна засвідчує низку провалів модерного/просвітницького проекту, що відбувся в сумісності трьох медіацій: грошової/ринкової, дискурсивної/комунікативної, сексуальної/еротичної. Певне конкурування між теоретиками трьох медіумів (грошей, мови, сексу) і практиків їх втілення в метанаративних формах свободи ринку/капіталізму, свободи слова/лібералізму, свободи насолоди/консюмеризму сформувало основні просвітницькі проєкції, що визначили епоху «кінця історії» за Френсісом Фукуямом². Глобалізована ринкова економіка, глобальна комунікація і гендерна/расова емансипація створили той західний світ, що певною мірою замкнувся на самому собі, закриваючи очі і на низку фундаменталістських

¹ Слід зауважити, що таке визначення щодо сучасного російського суспільства надає і Михайло Епштейн: «Шизофашизм. Фашизм під маскою боротьби із фашизмом. Власне фашизм – цілісний світогляд, що поєднує расову теорію, імперіалізм, націоналізм, ксенофобію, великодержавність, антикапіталізм, антидемократизм, антилібералізм. Шизофашизм – це розколотий світогляд, свого роду карикатура на фашизм, але серйозна, небезпечна, агресивна карикатура. Шизофашизм проявляється в істеричній ненависті до свободи, демократії, до всього чужоземного, до людей іншої ідентичності, а також в пошуку ворогів і зрадників серед свого народу. Але ця шовіністична думка перебуває у шизофренічному розколі із прагненням використовувати ті самі блага, які забезпечує «ворог»: нерухомість за кордоном, привілей давати освіту дітям у країнах «Гейропи», проводити там відпустку, зберігати рахунки в банках тощо.

Шизофашизм відрізняється від традиційного фашизму цинізмом і корупцією, а також новітнім «ноу-хау»: чим глибше прірва між ідеалом і фактом, тим більше це імпонує масам. <...> Шизофашизм вбирає деякі риси постмодерну: зневагу до реальності, культ гіперреальності, насадження симулякрів, пріоритет позначень над позначеними, – але при цьому відриває їх від рефлексії, гри, іронії та ставить на службу архаїчним громадським структурам, інстинктам влади та масовій згуртованості» [Епштейн 2017: 498].

² Фукуяма, до речі, доволі оптимістично дивиться на результат війни: «Поразка Росії зробить можливим «нове народження свободи» і витягне нас із занепаду глобальної демократії. Завдяки гурту відважних українців дух 1989 року житиме» [Fukuyama 2022].

контрреволюцій у постколоніальному світі Азії й Африки, і зрештою на ту імперію, яку частково, через мистецтво і літературу, сприймали як частину західного світу.

Втім антагоністичну констеляцію, в якій опинився світ, доволі точно намалював Борис Буден: «Захід і путінський руський світ виокремили виняткову територію, яка визначається їхніми відповідними «цінностями», які насправді є двома наборами доволіно есенціалізованих, різко диференційованих якостей. Захід, як завжди, вибирає «цивілізацію», «демократію», «свободу», «верховенство права», «відкрите суспільство» – і останнім часом також намагається включити гендерну рівність і права ЛГБТК. Контрблок путіна, мабуть, не такий благородний, і його можна підсумувати простою формулою: «російська душа плюс царський імперіалізм мінус гей-паради», спільно розробленою та щиро схваленою Російською православною церквою» [Buden 2022].

Остання тріада насправді демонструє не деформацію медіумів провітництва, а домодерне несприйняття чи ухилення від них. Так звана ірраціональна «русская душа» є наративом, що створений російською літературою і філософією, вислизає від будь-якої спроби її осягнути, одне слово, – від референціації. І, зрозуміло, жодний діалог з нею немає ніякого стійкого підґрунтя, – «душа» грає за тільки їй відомими правилами, які в будь-який момент може змінити, адже і свобода слова перекручується таким чином, що відверта брехня, що складається зі слів-замінників формує площину ново-/старо-мови. Царський імперіалізм воскресає у феодалній жазі присвоєння земель, що відбивається таким собі трансформованим закріпаченням у вигляді російських паспортів на захоплених територіях, а так зване імпортозаміщення фіксує повернення до натурального господарства, обмежуючи свободу ринку. Ну, і нарешті відверті гомофобія і сексизм, що підживлюються пропагандою і законодавством, є втіленням не лише обмеження сексуальних свобод, але й нівелюванням розрізнення як такого.

Припускаємо, що все це імпліцитно було закладено в тому таки пост(недо)модерні. Руйнівне варварство, з яким ми зіткнулися в цій російській агресії, є втіленням ретроспективної природи прихованого імпульсу (до) *недо*, негативна логіка якого тяжіє до Ніщо. *Недо*, що засвідчує повернення до архаїки пост(недо)модерним втіленням якої і є (шизо)фашизм. І насправді шлях подолання його не такий очевидний, як вважає Тімоті Снайдер. Звісно, так, фашизм – це «не дискусійна позиція, а культ волі, що впливає з вигадки». У ньому йдеться «про містику людини, яка зцілює світ насильством, і вона буде підтримуватися пропагандою до кінця. Це можна скасувати лише демонстрацією слабкості лідера. Фашистського лідера потрібно перемогти, а це означає, що ті, хто виступає проти фашизму, повинні зробити все необхідне, щоб

перемогти його. Тільки тоді міфи руйнуються» [Snyder 2022]. Проте, насправді, міф (чи цей його симулякр) є *колективним виображенням* світу, в якому все прив'язується до певного родового зв'язку, який лише тимчасово втілюється у фігурі вождя. Відтак, по-перше, ймовірно, ще знадобиться певний час, поки тінь скинутого лідера не зникне. Але, з огляду на історію, годі сподіватися на довготривалу ремісію – ймовірність, що хтось знову вдягнеться в ту тінь нікуди не зникає. І найголовніше, по-друге, шизоїдна форма фашистського нарративу/симулякру може регресувати до будь-якої фігури, що частково присутня в ньому. Якщо вже шизофашизм є вдалим визначенням, тоді його слід розуміти в пост(недо)модерній перспективі, в якій *шизоїдна* симптоматика проступає і як внутрішня розщепленість, і як практика розділення зовні. Зрештою, ми також маємо звернути увагу на те, що в основу цього симулякру покладено *колективну насолоду*, адже йдеться не просто про *повернення до* (православних «скреп», радянського союзу тощо), а про *повторення* (дня перемоги)¹. В цих поверненнях/повтореннях, можливо, проступає щось і справді варварське/кочове, що українцям нагадує ординські набіги.

І питання, яке варто поставити, чи є шанс припинити плин цього (само)руйнівного симулякру й позбутися його у майбутньому? І якщо є, тоді яким чином? Можливо, нажаль трагічний, досвід України тут може допомогти.

Коли ми формулюємо дилему «(пост)модерна цивілізація чи (не/до)модерне варварство», неможливим є припущення «*i, i*». Прикметно, що саме на ньому будується пропаганда багатопольярного світу, яка при цьому не допускає сингулярного багатоманіття і нівелює розрізнення, що мають можливість відбутися лише в просторі *загальності* свободи, *множинності* свобод. Якщо ми обираємо (пост)модерну цивілізацію, маємо визнати, що потрібно чинити спротив будь-яким проявам (не/до)модерного варварства. Володимир путін колись сказав, що у росії немає кордонів. Тепер ми можемо тлумачити це і таким чином, що їх немає у варварства. Заклик Жижекa до Заходу проводити кордони, визначати «червоні лінії» є слушним, але не в геополітичному сенсі самозакриття, а відкритості щодо необхідності зупинити варварство.

Ймовірно, як це не сумно, західній, переважно консюмеристській, видовищній, цивілізації слід визнати, що жажливою частиною її буття, як і будь-якої цивілізації, є необхідність її боронити за допомогою армії/сили. Саме перед загрозою руйнування варварами. Але не через

---

¹ Оксана Довгополова звернула увагу на цей зсув, що здійснила російська пропаганда від «ніколи знову» до «можемо повторити», який втім лишався не поміченим Заходом [Довгополова 2022].

постійне звуження власних кордонів, а через радикальне їх відкриття, не через постійне (від)тягнення часу, а через негайне прийняття ви-клику. Варварство неможна зупинити перемовинами/договором, його можна лише перемогти, продемонструвавши його нікчемність: культурну, технологічну, економічну. Разом із тим, ми маємо, наслідуючи і Канта, і Гегеля, пам'ятати, що свобода потребує захисту, постійної активної реактуалізації. Відтак від результату війни в Україні залежить доля всіх просвітницьких, засадничих для (пост)модерного Заходу медіацій: чи збережеться можливість розповсюдження вільних ринків з подоланням економічної нерівності; чи збережеться свобода слова з перспективою публічної раціональності; чи реалізуються множинні ідентичності в просторі рівноправ'я – всього того, що зрештою вимагає від нас неомодерну.

Посилання:

- Гегель, Г. В. Ф. (2000). *Основи філософії права, або Природне право і державознавство* / пер. з нім. Р. Осадчука, М. Кушніра. Київ : Юніверс.
- Довгополова, О. (2022). Виснаження гуманності. *Ukrainian pavilion*. Мау, 30. <https://ukrainianpavilion.org/ua/texts/exhaustion-of-humanity>
- Єрмоленко, А. (2022). Спротив замість перемовин. <https://filosof.com.ua/tpost/dxm3d5j991-sprotiv-zamst-peremovin?fbclid=IwAR2o5C-2cfxd1Ow8mlqw2HQjVmtb6jNge9HnyeYvE6NeQscqMWOPCAo1Fo> (Оригінал статті німецькою: Anatoliy Yermolenko, Widerstand statt Verhandlung. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 20.05.2022. <https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/debatten/der-ukrainische-philosoph-yermolenko-antwortet-habermas-18044530.html>)
- Жижек, С. (2022). Герої апокаліпсису. Славою Жижек про війну в Україні. *Спільне*. 25. 05. <https://commons.com.ua/uk/heroes-of-the-apocalypse-by-slavoj-zizek/>
- Мамалуй, А. А. (2010). Концы без конца, или ситуация «пост(недо)модерна». *Какой модерн? Философские рефлексии над ситуацией пост/недо/after-post/пост-пост ... модернизма : Колл. монография, посвящ. 70-летнему юбилею д. филос. н., проф. А.А. Мамалуйа*. В 2 т. / под. ред. Л.В. Стародубцевой. Т. 1. Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина. С. 76-95.
- Эпштейн, М. Н. (2017). *Проективный словарь гуманитарных наук*. Москва : Новое литературное обозрение.
- Buden, V. (2022). The West at War: On the Self-Enclosure of the Liberal Mind. *e-flux*. Issue #126. April. <https://www.e-flux.com/journal/126/459559/the-west-at-war-on-the-self-enclosure-of-the-liberal-mind/>
- Berardi, F. "Bifo" (2022). War and (Senile) Dementia. *e-flux*. Issue #125. March. <https://www.e-flux.com/journal/125/454088/war-and-senile-dementia/>
- Editorial. (2022). The coming food catastrophe. *The Economist*. May. 19. <https://www.economist.com/leaders/2022/05/19/the-coming-food-catastrophe>
- Fukuyama, F. (2022). Preparing for Defeat. *American Purpose*. 10 Mar. <https://www.americanpurpose.com/blog/fukuyama/preparing-for-defeat/>
- Groys, B. (1988). *Gesamtkunstwerk Stalin*. München. Wien: Hanser Verlag (Edition Akzente).
- Groys, B. (2022). Putin: Restoration of Destruction. Boris Groys in conversation with Liza Lazerson. *e-flux*. Issue #126. April. <https://www.e-flux.com/journal/126/460518/putin-restoration-of-destruction/>

Habermas, J. (2022). War and Indignation. The West's Red Line Dilemma. *Reset Dialogues*. May. 6. <https://www.resetdoc.org/story/jurgen-habermas-war-indignation-west-red-line-dilemma/>

Snyder, T. (2022). We Should Say It. Russia Is Fascist. *The New York Times*. May. 19. <https://www.nytimes.com/2022/05/19/opinion/russia-fascism-ukraine-putin.html>

References:

Buden, B. (2022). The West at War: On the Self-Enclosure of the Liberal Mind. *e-flux*. Issue #126. April. <https://www.e-flux.com/journal/126/459559/the-west-at-war-on-the-self-enclosure-of-the-liberal-mind/>

Berardi, F. "Bifo" (2022). War and (Senile) Dementia. *e-flux*. Issue #125. March. <https://www.e-flux.com/journal/125/454088/war-and-senile-dementia/>

Dovgoplova, O. (2022). Exhaustion of humanity. [In Ukrainian]. *Ukrainian pavilion*. May, 30. <https://ukrainianpavilion.org/ua/texts/exhaustion-of-humanity>

Editorial. (2022). The coming food catastrophe. *The Economist*. May. 19. <https://www.economist.com/leaders/2022/05/19/the-coming-food-catastrophe>

Epstein, M. N. (2017). *Projective Dictionary of the Humanities*. [In Russian]. Moscow: Novoe Literaturnoe Obozrenye.

Fukuyama, F. (2022). Preparing for Defeat. *American Purpose*. 10 Mar. <https://www.americanpurpose.com/blog/fukuyama/preparing-for-defeat/>

Groys, B. (1988). *Gesamtkunstwerk Stalin*. München. Wien: Hanser Verlag (Edition Akzente).

Groys, B. (2022). Putin: Restoration of Destruction. Boris Groys in conversation with Liza Lazerson. *e-flux*. Issue #126. April. <https://www.e-flux.com/journal/126/460518/putin-restoration-of-destruction/>

Habermas, J. (2022). War and Indignation. The West's Red Line Dilemma. *Reset Dialogues*. May. 6. <https://www.resetdoc.org/story/jurgen-habermas-war-indignation-west-red-line-dilemma/>

Hegel, G. W. F. (2000). *Fundamentals of Philosophy of Law, or Natural Law and Political Study* [In Ukrainian]. / Trans. from. German by R. Osadchuk, M. Kushnir. Kyiv: Univer.

Mamaluy, A. A. (2010). Ends without end, or the situation of "post(under)modernity". What modern? Philosophical reflections on the situation of post/under/after-post/post-post... modernism: Col. monograph dedicated to 70th anniversary of Dr. Philos. n., prof. A.A. Mamaluy. In 2 tons [In Russian]. T. 1. Kharkiv: KhNU named after V.N. Karazin. p. 76–95.

Snyder, T. (2022). We Should Say It. Russia Is Fascist. *The New York Times*. May. 19. <https://www.nytimes.com/2022/05/19/opinion/russia-fascism-ukraine-putin.html>

Yermolenko, A. (2022). Resistance instead of negotiations. [In Ukrainian]. <https://filosof.com.ua/tpost/dxm3d5j991-sprotiv-zamst-peremovin?fbclid=IwAR2o5C-2cfxd10w8mlqw2HQjVmtb6JNge9HnyeIYvE6NeQscqMWOPCAo1Fo>

Žižek, S. (2022). Heroes of the apocalypse. Slavoj Žižek about the war in Ukraine. [In Ukrainian]. *Spilne*. 25. 05. <https://commons.com.ua/uk/heroes-of-the-apocalypse-by-slavoj-zizek/>

Oleh Perepelytsia, Olha Khrabrova. Neo-modern vs retrospective non/pre-modern in the battle for Enlightenment

The article is devoted to the understanding of the war waged by Russia against Ukraine in the context of enlightenment projections of post(non/pre)modern.

The article reveals a nihilistic orientation towards (self)destruction of the simulacrum of the Russian empire, which was formed in the situation of post(non/pre)modernity, which created a certain fork between the (post)modern perspective and the retrospective fall into premodern barbarism. From this point of view, the war against Ukraine unleashed by the Putin regime is seen as a clash between the (post)modern perspective chosen by Ukraine and the retrospective of the barbaric (post)non-/pre-modern imperialism that Russia has chosen. It is emphasized that (post(under))modern trajectories of development, and in particular war, reveal certain failures of the modern/enlightenment project, which took place in the compatibility of three mediations: monetary/market, discursive/communicative, sexual/erotic. Russian authorities and propaganda demonstrate the pre-modern rejection of these mediations, deny the referentiality of language and communicative discourse, devalue market freedom and sexual freedoms, and destroy any distinction. Thus, the destructive barbarism that manifests itself in Russian aggression is the embodiment of the retrospective nature of the impulse non/pre, whose negative logic tends to Nothing. Thus, it is a post(non/pre)modern incarnation of archaism in (schizo)fascism, characterized by internal divisions and the practice of external division, fueled by the movement of return / repetition. It is noted that the choice of civilization requires not only resistance to any manifestations of (non/pre)modern barbarism, but also requires the actualization of neomodern. Focused mainly on high-quality consumption and spectacles Western civilization should recognize the need to defend itself with the help of an army/force against the threat of its destruction by barbarians and assert itself not through the constant narrowing of its own borders, but through their radical opening, not through the constant postponement of decisions, but through immediate acceptance of the challenge to its being.

Keywords: *post(non/pre)modern, war, civilization, barbarism, (schizo)fascism, mediations of enlightenment.*

Перепелиця Олег, доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Україна).

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9825-7573>

E-mail: o.perepelytsia@karazin.ua

Храброва Ольга, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Україна).

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2614-1066>

E-mail: o.khrabrova@karazin.ua

Perepelytsia Oleh M., Doctor of Sciences in Philosophy, Head of the Department of Theoretical and Practical Philosophy named after Professor J. B. Schad at V.N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine).

E-mail: o.perepelytsia@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9825-7573>

Khrabrova Olha V., PhD in Philosophy, associate Professor of the Department of Theoretical and Practical Philosophy named after Professor J. B. Schad at V. N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine).

E-mail: o.khrabrova@karazin.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2614-1066>